

ALFÖLD-KUTATÁS.

A *Ferencz József-egyetem* rövid néhány éves szegedi fönállása alatt programjába vette és meg is kezdte az Alföld tudományos kutatását. *Alföld-kutatás* címmel folyóiratunk sorozatosan beszámol a szegedi egyetemi intézetek ezirányú működéséről.

Állattani intézet.

Az intézetnek *Apáthy*-tól való hagyatéka: a laboratoriumi munka. Az új igazgató, *Gelei* professzor, a szabad természet ölen való vizsgálódásokat, kutatásokat is bevezette az intézet tudományos életébe. A biológiában ugyanis az új idők általános törekvése oda irányul, hogy a laboratorium mesterséges állapotai helyett az állatokat természetes környezetükben figyeljük meg s ezzel a régimódi, sok tekintetben *Darwin*-ra visszavezethető elméleti megállapítások helyett valós tapasztalatokkal induktíve bizonyítsuk a természet nagy formáló erőinek az élőlényekre mért hatásait. Az Alföld pedig az ő nyílt ábrázatán garmadára teregeti kincseit az ilyen irányban kutató elé. Sokirányú egyformaságai mellett könnyen számontarthatók és biztosan ellenőrizhetők mind azok az eltérések, környezet-különbségek, melyek itt is alakító erőnek minősíthetők.

Az első próbatétel arra, hogy az Alföldön vajjon tájkülönbözetek állatok között fejlődnek-e ki, *Rotarides* Mihály Csigatanulmánya volt. *Gelei* professor annak a kérdésnek tanulmányozásával bízta meg az intézet asszistensét, vizsgálja meg, hogy vajjon két olyan erdőterületnek, minő a Maros nedves áradványi földjén zöldelő Deszki erdő és a Tiszától nyugatra, az Alföld száraz táján megtelepített kisteleki, Pallavicini-féle erdő, van-e az ott élő csigafajokra, illetőleg valamely fajra, átalakító hatása. E vizsgálatok kiderítették, hogy a két erdőfoltnak, mely egymástól különben csak ötven kilométerre esik, nemcsak általános faunaképe eltérő, hanem ugyanazon csigafajon is — itt az *Örvös csigáról* van szó — olyan különbségek lépnek föl, melyek a megállapított környezet-különbségekkel harmonikus okozati viszonyban vannak.

Ugyanilyen irányban végez kutatásokat *Kolosváry* Gábor Európa legnagyobb pókfaján, a *Pokoli cselőpókon*. Neki is sikerült ennek a pókfajnak gazdag egyéni változékonyságát és sajátos szintarkázatát az alföldi száraz talajkörnyezetnek két szélső típusával, a feketefölddel és a fehér szikessel közelebbi kapcsolatba hozni, illetőleg az állat színszélsőségeiben őstörténelmi nyomokra rámutatni.

Újabbban ilyen irányba terelődnek az intézeti igazgatónak, *Gelei* professzornak kutatásai is. A környék szikes vizei, a Tiszapart kubikgödrei és a Balatonra is kiterjesztett kutatásai értékes biológiai problémák megoldásához nyújtottak fontos anyagot: így ezeknek a tapasztalatoknak alapján más szemmel nézzük a vízi lebegés kérdését s az állóvizekben oly testalkat kifejlődését, mely különben a rohanó patakok állatvilágát jellemzi. Érdekes támasztékot nyert e kutatások alapján a sejtek variabilitásának kérdése is. Magától értetődik, hogy ezek a kutatások számos új, a tudomány előtt ismeretlen állat fölfedezésére is vezettek. Egyet már ismertettet is *Gelei* professzor az „Állattani Közlemények”-ben *Új ázalekállatka Szeged környékéről* címen. E mellett több új véglény és örvényféreg van tudományos feldolgozás alatt. Egy általa felfedezett új rákot *Dudich* Endre magántanár dolgoz fel, több kerekesférget pedig *Varga* Lajos soproni tanár.

Különös jelensége van általános szempontból *Mátyás Jenő* adjunktus vizsgálatainak. Ő az *Apáthy-féle* laboratoriuos munkának a folytatója. Annak idején még Kolozsvárt kezdeményezett *Kenyeres* professzor, a törvény-széki orvostan híres tanára, egy mikroszkópos csontvizsgálati módszert, mely arra volt és van hivatva, hogy az emberi csontdarabkákat az állati csonttöredékektől finom csontsziszolatokon megkülönböztessék. A *Kenyeres-féle* intézet két tudományos ereje, *Demeter György* akkori adjunktus és *Mátyás Jenő* gyakornok együtt nagyjelentőségű, terjedelmes munkát írtak, melyet éppen most ad ki a szegedi egyetem a munka érdemére való tekintettel és egyben boldogult *Demeter György* emlékének is hódolván. Ezt a kolozsvári formájában még morphologiai problémát most *Mátyás Jenő* mechanikai physiologiai témává nevelte ki és az „Acta“-ban megjelent értékes dolgozatában a mikroszkópikus csontmechanika alapjait rakta le.

A biológiának két szélsőséges alaptörvénye van: az egyik szerint az élő-szervezet csökönnyösen ragaszkodik mindenhez, ami őt a múltjához köti hozzá mind szervezetében, mind pedig e szervezeten alapuló életszokásokban; a másik szerint pedig az élet megmentése érdekében épp oly elevelességgel alkalmazkodik új környezetéhez, mint amily konzervatív a múlt irányában. A szegedi általános állattani intézet is, mint a biológia egyik ágának képviselője, magával hozott és tovább ápol minden kolozsvári múltat, de egyben az új környezett nyújtotta kincseket is törekszik kiaknázni.

Földrajzi Intézet.

Amikor az egyetem 1922-ben menedéket talált Szeged városában, a bölcsészeti karnak ez az intézete is éppen úgy, mint a többi, kénytelen volt az újraképzést teljesen előlrol kezdeni. Egyetlen könyv, térkép, műszer nem állott rendelkezésre, az állam pedig semmi segítséget nem nyújthatott. Öt évi munkásságnak eredménye ma a kar egyik legjobban felszerelt intézete, mely a volt Máv. Leszámoló-palota I. emeletén kapott helyet. A könyvtár körülbelül 2000 kötetből áll. Vásárlás, illetőleg csere útján 82 folyóiratot járát az intézet. A térképtár állománya közel 3000 darab. A szemléltetőkép gyűjtemény legértékesebb része a 3000 darabnál több diapositiv. Az intézet birtokában van továbbá közel 100 értékes műszer, több modern vetítógép, egy nagy földrengésjelző inga, modern meteorologiai műszerek, tökéletes rádiófelvevő készülék stb. Az intézettel kapcsolatosan működik 1926. óta egy *meteorologiai obszervatórium* és egy *seizmológiai obszervatórium*. A seizmograf az épület udvarán felállított bódében talált elhelyezést, 6 méter mélységbe leeresztett betontömbön, a meteorologiai műszerkert az épület előtti sporttelepen van, míg a műszerek egy része az épület tetején levő terraszon kapott elhelyezést.

Az intézet helyiségei 557² területet foglalnak el: 1 nagy előadó terem 150 hallgató számára, külön gépházzal a vetítőkészülékek részére, 1 szemináriumi rajzterem, könyvtár, térképtár, rádióállomás, adjunktusi, obszervatori, tanársegédi és gyakorló szoba, korszerűen berendezett fotografiai laboratórium, professort fogadó és dolgozó szoba.

A jelenlegi felszerelés értéke mintegy 500 millió korona = 40.000 pengő. Ennek költségeit csak igen kis részben fedezte az állam, $\frac{9}{17}$ része városi és társadalmi adakozás gyümölcse. Mintegy 150 milliót tesz ki az az összeg, mellyel a

meteorológiai szolgálat megszervezése költségeihez az *Alföld törvényhatóságai, városai és községei* járultak hozzá.

Még jó néhány száz millióra van szükség, míg az intézet a tudományos kutatás minden anyagi kellékével fel lesz ruházva.

Amilyen örvendétes az intézet anyagi megerősödése, olyan kedvező a személyi viszonyok javulása is. 1922-ben a professor mellett működött egy magántanár-ad junktus és egy altiszt. Ma van két magántanár, tanársegéd, obszervátor, gyakornok, két rádióátvírász, laborans, altiszt.

A tudományos kutató munka, amely természetesen az Alföld rendszeres tanulmányozására törekszik, már megindult. A területet illetőleg megegyezés történt a debreceni Tisza István Egyetem Földrajzi Intézetével. A szegedi egyetem az *Alföld déli részének* a kutatását vállalná, tehát a *Duna-Tisza között és a Tiszántúlnak nagyjában a Körös völgyétől délre eső részét*. A munka-programm első pontja ennek a területnek *klimatológiai* kutatása. Szeged sz. kir. város vezetősége 1925-ben 50 milliót áldozott erre a célra. Ez volt az alapja az időközben Szegeden felállított egyetemi meteorológiai obszervatóriumnak. Az obszervatórium közel 50-féle műszerrel 1926 augusztus 1-én megkezdte működését. További anyagi eszközök előteremtése végett a gazdaságtudományokban indított mozgalmat az Intézet, a mezőgazdasági meteorológiai jelentőségének hangsúlyozásával. A szegedi példa jó hatással volt, *Nagykörös* 20 milliót, *Baja* 10 milliót, a *Duna Tisza közti Mezőgazdasági Kamara, Jász-Nagy-Kún-Szolnok vármegye, Békés vármegye, Mezőtúr, Békéscsaba* egyenkint 5—5 milliót, *Szeghalom* közönsége évi 100 pengőt ajánlott föl és még számos kisebb adomány, összesen körülbelül 150 millió érkezett be erre a célra. Ennek következtében most állítja fel az Intézet Nagykörsön az új megfigyelő állomást, legközelebb Szeghalmon és Baján, fokozatosan elsőrendűvé fejlesztendő állomásokat, továbbá ki fogja építeni a királyhalmi, hódmezővásárhelyi, félegyházi, békéscsabai és kiskörösi állomásokat is. A mezőgazdaság céljait a bajor *Landeswetterwarte* mintájára megszervezendő, az alsó 150 cm.-es levegőréteg viszonyainak tanulmányozására felállítandó 4—4 maximum-minimum hőmérőből álló készülékkel óhajtja az Intézet szolgálni. 1927 január 1. óta ez a műszer Szegeden már működik. Ugyancsak megérkeztek Bajorországból a nagykörsői állomás hőmérői. A tavasz kezdetéig pedig felállítja az intézet ezt a készüléket Baján, Királyhalmán, Hódmezővásárhelyen és Szeghalmon is. Minden remény megvan arra, hogy a szegedi obszervatórium munkaköre rövidesen kiterjeszhető lesz a felső levegőrétegek vizsgálatára is, amint a körülbelül 2000 pengőnyi — felsőbb helyről kilátásba helyezett — évi támogatás megérkezik.

A föld kérgére vonatkozó program megvalósításában az első lépés a Szeged sz. kir. város által nagylelkűen átengedett *szeizmográf* 1926. augusztus 1-én történt felállítása volt. A földfelszín tanulmányozására szintén kész programja van az intézetnek. Ennek első pontja *hivatalos térkép-anyagunk hiányos adatainak kiegészítésére* vonatkozik. E végből most folyik az árvízmentesítő területeken található, eddig nem értékesített szinterző anyag egybegyűjtése, hogy legalább az ártér területéről sűrűbb szintvonalú térképek legyenek szerkeszthetők, továbbá több részletes lap területén készülnek Passarge-módszer szerint morfológiai térképek. Ezzel a munkával párhuzamosan halad a hydrologiai anyag egybegyűjtése, valamint az árvízmentesítés előtti hydrográfiai viszonyok rekonstruálása is. Végül megindult a terület *emberföldrajzi* viszonyainak tanulmányozása is, a szakvizsgálati dolgozatok és a doktori értekezések tárgya kizárólag ebből a téma-

körből vétetnek. Speciális vizsgálatok tárgya *Szeged település-földrajza*, a szegedi paprikatermelés és a makói hagymatermelés emberföldrajzi szempontokból való vizsgálata.

Az intézet által megindított vizsgálatok közlési orgánuma a „*Föld és ember*“, a Magyar Néprajzi Társaság Emberföldrajzi Szakosztályának szemléje, melynek szerkesztősége átljött Szegedre. A folyóirat anyagi alapja biztosítva van, minek folytán — tekintet nélkül az előfizetők számára — évente 4 füzetben 16 ív terjedelemben jelenik meg.

SZÉPHALOM.

Folyóiratunk alapítására a következő újabb adományok folytak be:

21. Poór Ferenc dr.	Szeged	pengő 25—
22. Rényi Árpád dr.	Budapest	„ 80—
23. Révay Mici	Genf	„ 40—
24. Dura-Tiszaközi Mező- gazdasági Kámara	Kecskemét	„ 80—
25. Faludi Jenő dr.	Budapest	„ 80—

Folyóiratunk életében örvendetes tény a szegedi, budapesti és kolozsvári sajtóban keletkezett visszhang, amely a *Széphalom* 1—3. számát fogadta. Erről a *Széphalom* más helyén számolunk be.

